

МАКТАБГАЧА YOSHDAGI BOLALARDA CHET TILI O'QITISHNING ILMIIY PEDAGOGIK ASOSLARI

Panjiyeva Iroda Rahim qizi

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

Pedagogika ta'lim yo'nalishi talabasi

Telefon raqam: +998 88 8497578

Shomurotov Ulugbek Melikboboyevich-

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

o'qituvchi u.shomurotov@dtpi.uz

+998915107420

Annotatsiya. Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarga ingliz tilini o'rgatish usullari, zamonaviy metodlar haqida yozilgan bo'lib, hozirda ingliz tili dunyo tili bo'lib bormoqda shu bois uni maktabgacha ya'ni bog'cha yoshidan boshlash kerak, maqola shu haqida ma'lumot beradi.

Kalit so'zlar: Metod, metodika, chet-tili, qoida, fonetika, tajriba, bilim, lug'at.

Kirish. So'nggi bir necha yil ichida chet tilini o'rganish o'z-o'zini rivojlantirishning bir usuli emas, balki zarurat bo'lib qoldi. Chet tili nafaqat maktablar va universitetlarda, balki ko'plab qo'shimcha maktabgacha ta'lim muassasalarida ham ta'limning majburiy tarkibiy qismiga aylandi. Jamiyatda chet tiliga bo'lgan talab, bir tomondan, shuningdek, ota-onalar tomonidan til nafaqat zamonaviy insonni tarbiyalashning omili, balki uning jamiyatdagi ijtimoiy va moddiy farovonligining asosi ekanligini tushunishi boshqa tomondan bu lahzada chet tilini erta o'rganishni ayniqsa mashhur va dolzarb qilish¹. Agar 20 yil oldin tilni bilish faqat ba'zi sohalar ishlarida talab qilinadigan bo'lsa, endi kamida bittasini o'zlashtirish kerak edi. Chet tilini o'qitishning asosiy muammosi talabning yoshi. Ma'lumki, bolalar o'rganish uchun qulayroqdir.

Maqolaning dolzarbligi: "Chet tillarni o'rganish tizimini yanada takomillashtirish to'g'risida"gi Prezident qarori va ushbu qaror ijrosini taminlash borasidagi ishlar sifatida umum ta'lim maktablarining birinchi sinflarida, qolaversa, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ham ingliz tili mashg'ulotlarining uzluksiz o'qitilishi bunga isbotdir.

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016 yil 29 dekabrda —2017-2021 yillarda maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risidagi PQ-2707- sonli Qarori

Мақоланинг yangiliklari: Masalan, bolalar katta yoshli odamlarga nisbatan tilni tez va oson o'rganadi. Begona tilni o'zlashtirishda tovushlarni ham kattalarga qaraganda, to'g'ri va aniq talaffuz qiladilar. Bolalarda chet tilini tezda o'rganib olishlariga sabab sifatida quyidagilarni sanab o'tish mumkin:

- mexanik xotiraning kuchliligi;
- -vaqtning kattalarga qaraganda vaqtning ko'pligi;
- bolalarda taqlidchanlikning kuchli ekanligi; -ko'proq muloqatda bo'lishi;
- o'rtoqlarining boshqa millatda bo'lishi.

Yaqin vaqtgacha o'qitish metodikasi bolalarga qaratilgan edi maktab yoshi, endi ota-onalar chet tilini o'rganishni iloji boricha erta boshlashga intilmoqda.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni chet tiliga o'rgatishning asosiy maqsadlari:

- ❖ bolalarda chet tilida boshlang'ich muloqot qobiliyatlarini shakllantirish;
- ❖ o'z maqsadlariga erishish, hayotiy aloqa sharoitida fikr va hissiyotlarini ifoda etish uchun chet tilidan foydalanish qobiliyati;
- ❖ chet tillarini yanada o'rganishga ijobiy munosabat yaratish;
- ❖ boshqa mamlakatlar hayoti va madaniyatiga qiziqishni uyg'otish.

Maktabgacha yoshi, ayniqsa, chet tilini o'rganishni boshlash uchun juda qulaydir. Bu yoshdagi bolalar til hodisalariga nisbatan sezgirligi bilan ajralib turadi, ular o'zlarining nutq tajribalarini, tilning "sirlarini" tushunishga qiziqishadi. Ular kichik hajmni osongina va qat'iy eslashadi til materiali va uni yaxshilab ko'paytirib. Yoshi bilan bu qulay omillar kuchini yo'qotadi. Chet tilni o'rganish uchun erta yosh afzalroq bo'lishining yana bir sababi bor.

Bola qancha yosh bo'lsa, shuncha kamroq bo'ladi. So'z boyligi yilda mahalliy til, ammo shu bilan birga uning nutqiga bo'lgan ehtiyojlari ham kam: kichik bolada aloqa sohalari katta yoshdagilarga qaraganda kamroq, u hali murakkab aloqa muammolarini hal qilishi shart emas. Bu shuni anglatadiki, u chet tilini o'zlashtirganda, ona va chet tillaridagi imkoniyatlar orasidagi bunday katta farqni sezmaydi va uning muvaffaqiyat hissi kattaroq bolalarnikiga qaraganda yorqinroq bo'ladi. Bolalarni o'qitish - bu maktab o'quvchilari va kattalarga qaraganda mutlaqo boshqacha uslubiy yondashuvni talab qiladigan juda qiyin masala. Agar kattalar chet tilida gaplashsa, bu uning boshqalarga o'rgatishi mumkin degani emas. Uslubiy jihatdan nochor darslarga duch kelganda, bolalar uzoq vaqt davomida chet tilidan nafratlanishlari va o'z qobiliyatlariga bo'lgan ishonchlarini yo'qotishlari mumkin.

Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan faqat tajribali mutaxassislar ishlashi kerak. Maktabgacha yoshda, ingliz tilini o'qitishda, bolalar asta-sekin kommunikativ kompetensiya asoslarini rivojlantiradilar, bu ingliz tilini o'rganishning dastlabki bosqichida quyidagi jihatlarni o'z ichiga oladi:

- fonetik nuqtai nazardan to'g'ri takrorlash qobiliyati inglizcha so'zlar o'qituvchi, ona tili yoki ma'ruzachining orqasida, ya'ni eshitish diqqatini, fonetik eshitish va to'g'ri talaffuzni bosqichma-bosqich shakllantirish;
- inglizcha so'z boyligini o'zlashtirish, birlashtirish va faollashtirish;
- ma'lum miqdordagi sodda grammatik tuzilmalarni o'zlashtirish, izchil bayon tuzish.²

Metodika to'g'ridan-to'g'ri ta'lim tadbirlarini o'tkazish bolalarning til qobiliyatlari tuzilishining yoshi va individual xususiyatlarini hisobga olgan holda qurilishi va ularning rivojlanishiga yo'naltirilgan bo'lishi kerak. Chet tilida muloqot motivatsiya va yo'naltirilgan bo'lishi kerak. Bolada chet tiliga nisbatan ijobiy psixologik munosabatni yaratish kerak va bunday ijobiy motivatsiyani yaratish usuli o'ynashdir. O'yin - bu ham tashkil etish shakli, ham bolalar ma'lum miqdorda to'planadigan darslarni o'tkazish usuli inglizcha so'z boyligi, ko'plab she'rlar, qo'shiqlar, qofiyalarni sanash va boshqalarni o'rganing. Darslarni o'tkazishning ushbu shakli til ko'nikmalarini va nutq qobiliyatlarini o'zlashtirish uchun qulay sharoit yaratadi. O'yin faoliyatiga ishonish qobiliyati chet tilida nutq uchun tabiiy turtki berishga, hatto eng oddiy iboralarni ham qiziqarli va mazmunli qilishga imkon beradi.

Chet tilini o'qitishda o'ynash ta'lim faoliyatiga zid emas, balki u bilan organik ravishda bog'liqdir. To'g'ridan-to'g'ri ta'lim faoliyatidagi o'yinlar epizodik va yakka bo'lmasligi kerak. Tilni o'rganish jarayonida boshqa tadbirlarni birlashtiradigan uchidan uchigacha o'yin texnikasi zarur. O'yin metodikasi xayoliy vaziyatni yaratishga va bola yoki o'qituvchi tomonidan ma'lum bir rolni qabul qilishga asoslangan. Ritmik musiqa o'yinlari- bu har qanday an'anaviy o'yinlar, masalan sheriklar tanlovi bilan raqs tushadigan raqslar, bu muloqot qobiliyatlarini o'zlashtirishga emas, balki nutqning fonetik va ritmomelodik jihatlarini yaxshilashga va til ruhiga botish uchun yordam beradi, masalan: " Klaster", "Siz nima? ism "Ikki qismli kundalik," Chalkashtirilgan zanjir"," Eshitgan, elkama, tizza va oyoq barmoqlari "va boshqalar. Badiiy yoki ijodiy o'yinlar. Bu o'yin va badiiy ijod chegarasida turgan faoliyat turi bo'lib, unga yo'l o'yin orqali bolaga to'g'ri keladi.

Ular, o'z navbatida, bo'linishi mumkin. Maktabgacha yoshdagi bolalarga ingliz tilini o'rgatishning o'ziga xos xususiyati shundaki, u shunchaki stolda o'tirib, kitob va daftarlarni varaqlamaydi. Jarayon zerikarli bo'lmasligi kerak va bolalar o'zlari bilimga intilishlari kerak. Bolalar aniq o'ylashadi, hamma narsani so'zma-so'z qabul qiladilar, gapirishadi oddiy jumlar...

Agar o'qituvchi nimanidir tushuntirsa, u aniqlik, misol keltirishi kerak. Shuning uchun ingliz tili maktabgacha yoshdagi bolalar uchun o'yin. Faqatgina ushbu

² Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalarga qo'yiladigan Davlat talablari. T., 2018 yil

shakl orqali siz ijobiy natijalarga erishishingiz va bolada chet tiliga nisbatan ijobiy munosabatni shakllantirishingiz mumkin.

Maqola mavzusi uchun beriladigan taklif va xulosalar: Maktabgacha yoshdagi bolalarga chet tilini o'rgatishda bolalardagi o'ziga xos xususiyatlarni ham hisobga olish lozim. Masalan, bolalar mazmunga tushunib emas, ko'pincha mexanik yodlab oladilar. Shu boisdan maktabgacha ta'lim jarayonida xorijiy tillarni o'qitishning-zamo "Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak".

Maktabgacha yoshdagi bolalarga chet tilini o'rgatishda ularni ortiqcha zo'riqtirmasdan, o'yinlita'limdan samarali foydalanishlari lozim. Mashg'ulotlar bolaning qiziqishlarini va yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda tashkil etilishi kerak. Ma'lumotlar o'ta sodda ham, o'ta og'ir ham bo'lmasligi lozim. Har ikkala holatda ham bolaning til o'rganishga bo'lgan qiziqishlari so'nishi mumkin. Maktabgacha yoshdagi bolalarga chet tilini o'rgatishda quyidagi usullardan samarali foydalanish lozim:

1. Yangi so'zlarni o'rgatishda tabiiy ko'rgazmalilikdan foydalanish. Bu jarayonda o'rganilayotgan so'zlarning, agar narsa-buyumga tegishli so'z bo'lsa, jonli ko'rsatish: qalam-pensil {qalam ko'rsatiladi}

2. Qo'shiq va she'rlarni o'rgatishda harakatlar bilan o'rgatish. Qo'shiq va she'rlarni o'rgatishda harakatlar jo'rligida o'rgatish bolalarning so'zlarni harakatlar bilan mantiqiy bog'lay olishiga yordam berib, yodlash qobiliyatlarini osonlashtiradi.

3. Chet tilining alifbosini qo'shiq tarzida turli harakatlar bilan yodlatish. Alifboni so'z orqali shunchaki yodlatishdan ko'ra bu usul bolaga ham qiziqarli, jo'rlikda aytilganda ko'tarinkilik kayfiyatini uyg'otadi.

4. Turli jismoniy daqiqalarni chet tilidagi qo'shiq jo'rligida bajarish. Mashg'ulotlar jarayonida bolalarning charchog'ini yozish uchun turli jismoniy daqiqalardan foydalanganda, chet tilidagi so'zlardan ishlatish ham tilni o'rganishda ijobiy natija beradi.

5. Kichik sahna ko'rinishlarini tashkil qilish. Bunda oddiy dialoglarni sahna ko'rinishida bajartirish bolaga qiziqarli o'yindek tuyiladi.

6. Turli didaktik o'yinlar {Rangi qanaqa? Hidi qanaqa? Shakli qanday?} ni tashkil qilish;

7. Turli pantomimik harakatli o'yinlar orqali; Iqtisodiyot va ilm-fan rivojlangan davlatlarning tilini o'rganish, jahon ilm-fani va taraqqiyoti yutuqlarini egallashning bosh omilidir.

Xulosa. So'nggi yillarda mamlakatimizda chet tillarni o'rganishga katta e'tibor berilmoqda. Chet tillarni o'rganish bolalarning dunyoqarashi, bilimni boyitishi barobarida jahon standartlari asosida ta'lim olishlariga ham yordam beradi. Buyuk alloma bobolarimiz ham chet tilini yaxshi o'zlashtirgani bois, katta muvaffaqiyatlarga

erishganlar. Arab, fors, turk va boshqa tillarni mukammal bilgan Ibn Sino, Forobiy, Navoiy kabi bobolarimiz barcha tillarda bemalol gaplasha olgan va ijod qilib, dunyoga mashhur asarlarni yaratgan.

Asrimiz boshlaridayoq Mahmudxo‘ja Behbudiy —Ikki emas, to‘rt til kerak deb millatni til o‘rganishga chorlagan. Buyuk mutafakkir bobomiz A. Navoiy ham o‘z asarlarida —Til bilgan el bilar deb xalqni til o‘rganishga, dunyoqarashini boyitishga da‘vat etgan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016 yil 29 dekabrda —2017-2021 yillarda maktabgacha ta‘lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risidagi PQ-2707- sonli Qarori
2. Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalarga qo‘yiladigan Davlat talablari. T., 2018 yil 3. —Ilk qadam davlat o‘quv dasturi. T-2020 yil
3. Toshkent-2017yil 43 <https://www.sadikov.uz/en/news/chet-tilini-tez-organish-sirlari-310>
4. David A. J, Eggen, P Kauchak. Methods for Teaching: Promoting student learning [M] 2002.
5. Liu wang. ertong xinglixue kaocha[J]. 2017-18.
6. Feng Wang, Applying Technology to Inquiry-Based Learning in Early Childhood Education [J]. Early Childhood Educ
7. Melikboboyevich, S. U. (2024). BOSHLANG‘ICH SINFLARDA XORIJIY TILLARNI O‘QITISHNING USULLARI. *Journal of new century innovations*, 50(3), 18-21.
8. Melikboboyevich, S. U. (2024). INGLIZ TILINI O‘RTA TA‘LIM MAKTABLARIDA O‘QITISHNING AHAMIYATI. *Journal of new century innovations*, 50(3), 14-17.
9. SHERzodovna, S. J., & Melikboboyevich, S. U. (2024). MAKTABGACHA TARBIYA YOSHIDAGI BOLALARDA CHET TILI O‘QITISHNING ILMIY PEDAGOGIK ASOSLARI. *Journal of new century innovations*, 50(3), 22-24.
10. Melikboboyevich, S. U. (2024). PEDAGOGIKA TA‘LIM YO‘NALISHIDA CHET TILLARINI O‘QITISHNING AHAMIYATI. *Journal of new century innovations*, 50(3), 10-13.
11. Abdimalikovna, M. Y., & Melikboboyevich, S. U. (2024). INGLIZ TILINI ORTA TALIM MAKTABLARIDA OQITISHDA INNOVATSION METODLARDAN FOYDALANISHNING SAMARALI YOLLARI. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 42(3), 76-79.
12. Melikboboyevich, S. U. (2024). CHET TILI FANLARINI O‘RTA TA‘LIM MAKTABLARIDA O‘QITISHNING INNAVATSION MATODLARIDAN FOYDALANISH. *TADQIQOTLAR. UZ*, 33(2), 161-164.
13. Melikboboyevich, S. U. (2024). MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA CHET-TILI O‘QITISHNING ILMIY PEDAGOGIK ASOSLARI. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 41(1), 23-27.